

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

філологічний факультет

Кафедра сучасної української мови

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

Сучасна українська мова (морфеміка і словотвір)

Обов'язкова

Освітньо-професійна програма: „Українська мова та література”

Спеціальність: 014.01 „Середня освіта (українська мова та література)”

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) філологічного факультету

Мова навчання: українська

Розробники: *Гуцуляк Тетяна Євгенівна*, доцент кафедри сучасної української мови,
кандидат філологічних наук

Профайл викладача

<http://clg-phil.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/30deps/50modernukrlang/20empl/gutsulyak>

<http://philology.chnu.edu.ua/?personnal>

Контактний тел. 0372-58-48-32

E-mail: t.gutsuliak@gmail.com; t.gutsuliak@chnu.edu.ua

Сторінка курсу в Moodle: <https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=2754>

Консультації

Очні консультації: за попередньою домовленістю;

розклад присутності: **вівторок 14.30 – 15.30.**

Онлайн-консультації (платформа Google Meet); розклад консультації:

вівторок 14.30 – 15.30.

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни).

Курс „Сучасна українська мова (морфеміка і словотвір)” належить до обов’язкових дисциплін у підготовці студентів-філологів другого року навчання. Він розкриває основні теоретичні положення, необхідні для розуміння місця морфемного й словотвірного рівнів у цілісній системі української мови. Готує студентів до опанування її граматичних особливостей. Мета і завдання навчальної дисципліни спрямовані на формування теоретичних навичок і практичних умінь, необхідних для викладання української мови в ЗЗСО, а також для здійснення науково-дослідної роботи.

2. Мета навчальної дисципліни полягає в тому, щоб подати студентам вичерпні знання про морфемну й словотвірну систему української мови, розкрити специфіку морфемних одиниць (морфем, морфів, аломорфів; морфемних структур слів), системний характер відношень між ними та представити їх важливість у зв’язку з процесами словотворення та словозміни. Сприяти підготовці студентів до викладацької та науково-дослідної роботи, формувати цілісне розуміння про морфемно-словотвірний рівень української мови як невід’ємну частину для осягнення всіх інших мовних рівнів.

3. Пререквізити: для ефективного засвоєння курсу „Сучасна українська мова (морфеміка і словотвір)” студенти повинні набути знань із попередніх навчальних дисциплін „Сучасна українська мова (фонетика)”; „Сучасна українська мова (лексикологія, фразеологія і лексикографія)”; „Вступ до спеціальності”; „Вступ до мовознавства”.

4. Результати навчання.

У ході вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути:

соціально-особистісних компетентностей:

- здатності до навчання впродовж життя;
- здатності до критики й самокритики;
- толерантності до різних ідей;
- креативності, здатності до системного мислення;
- адаптивності й комунікабельності;
- наполегливості у досягненні мети;
- турботи про якість виконуваної теоретичної і практичної роботи;
- правильно окреслювати пріоритети, які забезпечують розв’язання поставленого завдання;
- усвідомлювати роль і значення морфеміки та словотвору для розвитку української лінгвістики ХХІ ст. й для набуття базових теоретичних знань майбутнього вчителя-словесника;

інструментальних компетентностей:

- дослідницьких навичок та вмінь пошукової роботи з науковими, науково-методичними джерелами та фактичним матеріалом;
- комунікативних навичок публічного виступу, зокрема в наданні усних відповідей, здійсненні мовного аналізу й т. ін.;
- здатності до аналізу мовних одиниць, зокрема морфемної будови слів української мови, особливостей їх творення;
- вибіркового та критичного підходу в роботі з науковою інформацією;
- знань іноземних мов (напр., для аналізу питомих та запозичених морфем);
- умінь та навичок у користуванні пошуковими системами;

програмних компетентностей (загальних):

способів творення слів української мови													
Тема 2. Морфологічний спосіб словотворення. Особливості його вияву щодо деривації слів різних частин мови	34	4	4			26							
Тема 3. Неморфологічні способи творення слів. Морфолого-синтаксичний спосіб	10	2	2			6							
Тема 4. Особливості творення слів української мови лексико-синтаксичним і лексико-семантичним способами	10	4	4			2							
Тема 5. Комплексні одиниці словотвірної системи мови	10	2	2			6							
Тема 6. Морфемний і словотвірний аналіз слів – як різновиди лінгвістичного розбору	10	2	2		6								
Усього годин	150	30	30		6	84							

5. 3. Зміст завдань для самостійної роботи

№	Назва теми	
1.	Визначення морфеми за різними науковими джерелами та шкільними підручниками й посібниками	4
2.	Діахронічні аспекти вивчення морфемної структури слова. Аналіз формально-семантичної структури лексеми <i>Україна</i> ; роль етимологічних коментарів у визначенні морфемної будови слова	6
3.	Причини появи аломорфів. Зв'язок морфеміки з фонетикою. Поняття про морфонологію та морфонологічну структуру слова	4
4.	Морфемні структури слів української мови та ступені реалізації морфемної структури слова (ядро і периферія). Морфемні словники української мови	6
5.	Аналіз „Словника афіксальних морфем української мови” / укладачі: Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, В. С. Карпіловський, Т. І. Недозим (Київ, 1998) та „Словника українських морфем” Л. Полюги (Київ, 2009). Укласти мінімальний словник найуживаніших аломорфів	6

	суфіксальних та префіксальних афіксів	
6.	Словотвірні значення суфіксальних і префіксальних морфем. Явища омонімії та синонімії афіксів (за основу взяти праці <i>І. І. Ковалика; С. Панцьо та Л. Вакарюк</i>)	4
7.	Граматичні значення афіксів	2
8.	Опрацювати для детального аналізу теми „Класифікація морфем” статтю К. Г. Городенської „ <i>Про префікси і префіксоїди в українській мові</i> ” // Мовознавство. 1986. № 1	4
9.	Місце інтерфікса в морфемній будові простих і складних слів. Особливості іменникових та прикметникових інтерфіксів	4
10.	Питомі та запозичені морфемні, прості та складні афікси. Поділ морфем на регулярні та нерегулярні. Поняття про уніфікси	4
11.	Продуктивні та малопродуктивні типи творення іменників. Конфіксальний тип творення іменників	4
12.	Абревіація як особливий спосіб творення іменників української мови. Типи абрєвіатур	2
13.	Продуктивні типи творення складних іменників. Словотвір іменників-неологізмів, -оказіоналізмів. Правопис складних іменників української мови	6
14.	Продуктивні типи творення складних прикметників. Правопис складних прикметників української мови	6
15.	Особливості морфемної будови і творення прислівників у зв'язку з їх написанням	4
16.	Префіксальний словотвір дієслів: особливості мотиваційних відношень. Словотвірні значення дієслівних префіксів	4
17.	Вивчення морфолого-синтаксичного способу творення слів у школі. Субстантивація	2
18.	Проніміналізація, препозитивація та інші різновиди морфолого- синтаксичного способу словотворення	4
19.	Лексико-семантичний спосіб словотворення й поява слів-омонімів	2
20.	Класифікація словотвірних типів. Словотвірна категорія	2
21.	Аналіз „ <i>Кореневого гніздового словника української мови</i> ” Є. А. Карпіловської (Київ, 2002) та конспект зразків словотвірних гнізд	4
Усього		84

*ІНДЗ – для змістового модуля, або в цілому для навчальної дисципліни за рішенням кафедри (викладача).

6. Система контролю та оцінювання

Засоби оцінювання

1. Поточний контроль перевірки засвоєного матеріалу:

- усне опитування;
  - письмове опитування;
  - завдання для самоперевірки.
2. Тематичний контроль:
- усне опитування;
  - тестування;
  - модульні контрольні роботи.
3. Підсумковий контроль: іспит.

Форми поточного та підсумкового контролю

Форми поточного контролю: усні й письмові відповіді студента; тестування.

Форма підсумкового контролю – іспит.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота; тестування)		Кількість балів (екзамен)	Сумарна к-сть балів
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	40	100
20 балів Аудиторна робота – 5 балів. Тестування – 15 балів (для дистанційного навчання). Аудиторна робота – 10 балів. Тестування – 10 балів (для аудиторного навчання).	40 балів Аудиторна робота – 5 балів. Тестування – 35 балів (для дистанційного навчання). Аудиторна робота – 15 балів. Тестування – 25 балів (для аудиторного навчання).		

5. Рекомендована література – основна

1. Бабій І. М., Лісняк Н. І. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. 88 с.
2. Безпояско О. К., Городенська К. Г. Морфеміка української мови. Київ: Наукова думка, 1987. 210 с.
3. Білоусенко П. І., Німчук В. В. Нариси з історії українського словотворення. Київ, 2002. 206 с.
4. Вакарюк Л. О., Панцьо С. Є. Українська мова. Морфеміка і словотвір. Тернопіль, 1999.
5. Вакарюк Л. О., Панцьо С. Є. Українська мова. Морфеміка і словотвір. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. 183 с.
6. Вакарюк Л. О. Українська мова. Морфеміка і словотвір. Тернопіль. 2010. 200 с.
7. Вакарюк Л. О., Панцьо С. Є. Український словотвір у термінах. Словник-довідник. Тернопіль: Джура, 2007. 260 с.
8. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія. Київ, 1999.
9. Горпинич В. О. Українська словотвірна дериватологія. Київ, 1998.
10. Гуцуляк Т. Є. Морфеміка і словотвір сучасної української літературної мови: Контрольні завдання для студентів 2 курсу спеціальності „Українська мова і література. Чернівці: Рута, 2007. 44 с.
11. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові: монографія. Київ: Наукова думка, 1984. 252 с.

12. *Клименко Н. Ф.* Основи морфеміки сучасної української мови. Київ, 1998.
13. *Клименко Н. Ф.* Як народжується слово. Київ: Рад. школа, 1991. С. 213–259.
14. *Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А.* Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. Київ, 1998.
15. *Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А.* Морфемні структури слів у сучасній українській літературній мові // *Мовознавство*. 1991. № 4.
16. *Ковалик І. І.* Вчення про словотвір. Львів, 1961.
17. *Колоїз Ж. В.* Українська okazіональна деривація: монографія. Київ: Акцент, 2007. 311 с.
18. Морфеміка сучасної української літературної мови: Лабораторні завдання для студентів 2 курсу спеціальності „Українська мова і література” / Укладач *Тарновецька Л. О.* Чернівці: Рута, 1994. 38 с.
19. Нариси з історії українського словотворення (іменникові конфікси) / *П. І. Білоусенко, І. О. Іншакова, К. А. Качайло, О. В. Меркулова, Л. М. Стовбур.* Запоріжжя–Кривий Ріг: ТОВ „ЛПС” ЛТД, 2010. 480 с.
20. *Плющ М. Я.* Граматика української мови: У 2 ч. Ч. I. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: Підручник. Київ: Вища школа. 2005. 286 с.
21. *Плющ М. Я.* Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підручник. 2-ге вид., доповнене. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 328 с.
22. *Русанівський В. М.* Структура українського дієслова. Київ: Наукова думка. 1971.
23. Словотвір сучасної української літературної мови. Київ: Наукова думка. 1979. 405 с.
24. *Степаненко О. К.* Словотвірні гнізда з вершинним соматичним компонентом: семантика і структура: монографія. Дніпропетровськ: Акцент ПП, 2011. 168 с.
25. Сучасна українська літературна мова / За ред. А. П. Грищенко. Київ. Вища школа. 1993.
26. Сучасна українська літературна мова / За ред. М. Я. Плющ. Київ, 1994.
27. *Федурко М. Ю.* Морфологія відіменникового словотворення. Київ: Дрогобич: Вимір, 2003. 271 с.
28. *Хрустик Н. М., Хаценко Л. І.* Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір: Практикум: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 136 с.
29. *Ющук І.* Українська мова. Київ: Либідь, 2003. 639 с.

Словники

1. *Віняр Г. М., Шпачук Л. Р.* Словник новотворів української мови кінця ХХ століття. Кривий Ріг: КДПУ, 2002. 180 с.
2. *Карпіловська Є. А.* Кореневий гніздовий словник української мови: Гнізда слів з вершинами – омографічними коренями. Київ, 2002.
3. *Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Карпіловський В. С., Недозим Т. І.* Словник афіксальних морфем української мови. Київ, 1998.
4. *Колоїз Ж. В.* Тлумачно-словотвірний словник okazіоналізмів. Кривий Ріг: Явва, 2003. 168 с.
5. *Нелюба А.* Лексико-словотвірні інновації (1983–2003): словник. Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2004. 136 с.
6. Нові та актуалізовані слова та значення: словникові матеріали (2002–2010) / Кер. проекту і відп. ред. *О. М. Тищенко.* Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. 280 с.
7. Нові слова та значення: словник / Уклали: *Л. В. Туровська, Л. В. Василькова.* Київ: Довіра, 2009. 271 с.
8. *Полюга Л. М.* Словник українських морфем: понад 45 000. Вид 3-є, допов. і випр. Київ: Довіра. 2009. 554 с.
9. *Сікорська З. С.* Українсько-російський словотворчий словник. Київ, 1985.
10. *Тихонов А. Н.* Словообразовательный словарь русского языка. Москва, 1985.
11. *Яценко І. Т.* Морфемний аналіз: Словник-довідник. Київ, 1980. Т. 1; 1981. Т. 2.

6. Інформаційні ресурси

1. Вакарюк Л. О. Українська мова. Морфеміка і словотвір. Тернопіль. 2010. 200 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1790137/>
2. Вакарюк Л. О., Панцьо С. Є. Український словотвір у термінах. Словник-довідник. Тернопіль: Джура, 2007. 260 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0004882>
1. Електронний підручник з сучасної української мови. URL: <http://linguist.univ.kiev.ua/WINS/pidruchn/index.htm>.
2. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Карпіловський В. С., Недозим Т. І. Словник афіксальних морфем української мови. Київ, 1998. URL: http://lib.movahistory.org.ua/Slov_afiksalnykh_morfem.pdf
3. Нова мова. Проект розвитку української мови URL: <http://www.novamova.com.ua/217.html>.
4. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підручник. 2-ге вид., доповнене. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 328 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000663>; URL: <https://www.twirpx.com/file/232630/>
5. Полюга Л. М. Словник українських морфем. Вид. 2-ге. Львів: Світ, 2001. 446 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001996>; <https://www.twirpx.com/file/239544/>
6. Словотвір. URL: <https://slovotvir.org.ua>
7. Словотвір сучасної української літературної мови / відп. ред. М. А. Жовтобрюх. Київ : Наук. думка, 1979. 405 с. (Автори: І. І. Ковалик, Л. О. Родніна, А. П. Грищенко, Л. А. Юрчук, Г. М. Гнатюк, В. М. Русанівський, К. Г. Городенська, Н. Ф. Клименко). URL: <http://www.inmo.org.ua/library.html>; URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?>; URL: <https://www.studmed.ru/science/yazyki-i-yazykoznanie/ukrainskiy-yazyk/grammatika/?page=2>
8. Тлумачний словник української мови: в 20-ти томах (електронна версія Українського мовно-інформаційного фонду НАН України). URL: <http://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=461&page=20>
9. Українська мова: Енциклопедія. Київ: Вид-во „Укр. енцикл.” ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с. URL: <http://izbornyk.org.ua/ukrmova/um.htm>
10. Українська мова. Науковий журнал. Архів номерів. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ukrm/texts.html.